

Ключевые слова: модернизация образования, начальный процесс, информационные технологии, интерактивное обучение, педагогическое мастерство, организация досуга.

KUCHER HALYNA. *Problems of modernizing the efficiency of the social education process.*

The article emphasizes the importance of modernizing educational sphere in modern society. The author describes ways of modernizing Ukrainian system of education and obstacles to the process. The article analyses modern educational technologies, their strengths and weaknesses.

Key words: modernizing education, educational process, information technology, interactive learning, teacher's proficiency.

УДК: 378.14

Лецинський О.П.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті на основі анкетування студентів старших курсів проводиться аналіз формування спрямованості особистості в умовах університетського освітнього середовища. Обговорюється вплив освітнього середовища на соціалізацію особистості студента в аспекті формування духовних цінностей. Представлений аналіз різних напрямів змін в освітньому середовищі вищої школи розвинених країн. Розглядається ставлення студентів до інновацій як важливий чинник успішності їх реалізації в університетському освітньому середовищі. Представлені результати анкетування ставлення студентів до різних типів інновацій. Обґрунтовується висновок про готовність студентів до інновацій, що сприяє соціалізуючому впливу освітнього середовища вищого навчального закладу.

Ключові слова: соціалізація; спрямованість особистості; студенти; духовні цінності; освітнє середовище; ставлення до інновацій.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній науці багатогранні аспекти соціалізації та формування духовної культури студентської молоді розробляють І. Бех, О. Горина, К. Дубич, М. Євтух, О. Омельченко, А. Осіпцов та ін. «Формування духовності передбачає становлення високої моральності з одночасним прагненням ліквідувати інфантилізм, утриманство, байдужість, сформувати вміння працювати у команді, здатність до розвитку високих ідеалів. Водночас, за оцінками вітчизняних дослідників саме цих цінностей бракує сучасному студентству» [4, с. 73–76]. Визначення шляхів формування вищих духовних цінностей передбачає знання реального стану ціннісної сфери студентів. З іншого боку введення певних інновацій у

навчальний процес, які передбачають його подальшу індивідуалізацію, сприяє соціалізації студентів і формування духовних цінностей. Впровадження інновацій у навчальний процес у вищій школі вивчали вітчизняні науковці. Серед них Н. Антонюк [5] О. Скнар [6], Є. Приков, С. Бурдіна [7]. У зарубіжній педагогіці дослідження інновацій мають яскраво виражений прикладний характер [8; 9]. Здебільшого вони зосереджені на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі навчання і виховання, виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння, впровадження новацій, забезпечення оптимального режиму функціонування інноваційних проектів і програм. Водночас недостатньо уваги приділяється відношенню студентів до впровадження інновацій. Актуальність такого дослідження зумовлена, з одного боку, необхідністю впровадження у навчальний процес інновацій з метою досягти вищої якості освіти, а з іншого – складними процесами модернізації навчального процесу та недостатнім рівнем вивчення у вітчизняній науці чинників, що впливають на успіх інноваційних процесів, і серед них – саме відношення студентів до інновацій.

Спрямованість як система відношень особистості до дійсності має наступну структуру: відношення особистості до інших людей (спрямованість на взаємодію з іншими людьми – ВІ), відношення до праці та навчання (спрямованість на завдання – СЗ) та відношення до самого себе (СС). Спрямованість на взаємодію з іншими людьми (ВІ) проявляється в прагненні людини підтримувати гарні відносини з колегами по роботі, з одногрупниками, в підвищеній зацікавленості в співпраці. Спрямованість на завдання (СЗ) проявляється в захопленні особистості самим процесом роботи, навчанням, виконанням завдання. Людина в цьому випадку орієнтується на співпрацю з колективом, прагне досягти високої продуктивності праці. Спрямованість на себе (СС) характеризується переважанням мотивів власного благоустрою: прагнення до першості та престижу. Така людина найчастіше буває зайнята лише своїми проблемами, мало реагує на потреби людей, які її оточують. Для визначення спрямованості особистості студентів старших курсів ми проводили тестування серед студентів 4-го та 5-го курсу. Усього в тестуванні взяло участь 120 опитаних. Результати тестування подано на Рис. 1.

Одним із чинників формування спрямованості студентів є середовище університету. Зміна цього середовища, на нашу думку, викликає суттєві зміни у формуванні цінностей студентів.

Перш за все, серед таких напрямків слід назвати демократизацію навчального процесу. Мається на увазі проведення широких соціологічних, психологічних та інших досліджень та обстежень з метою виявлення реальних потреб тих, хто навчається, їх ставлень до того, для чого та як їх навчають, їх навчальної мотивації та максимально можливе використання результатів таких досліджень в організації навчального процесу, внесення змін до цієї організації відповідно до отриманих результатів досліджень та обстежень.

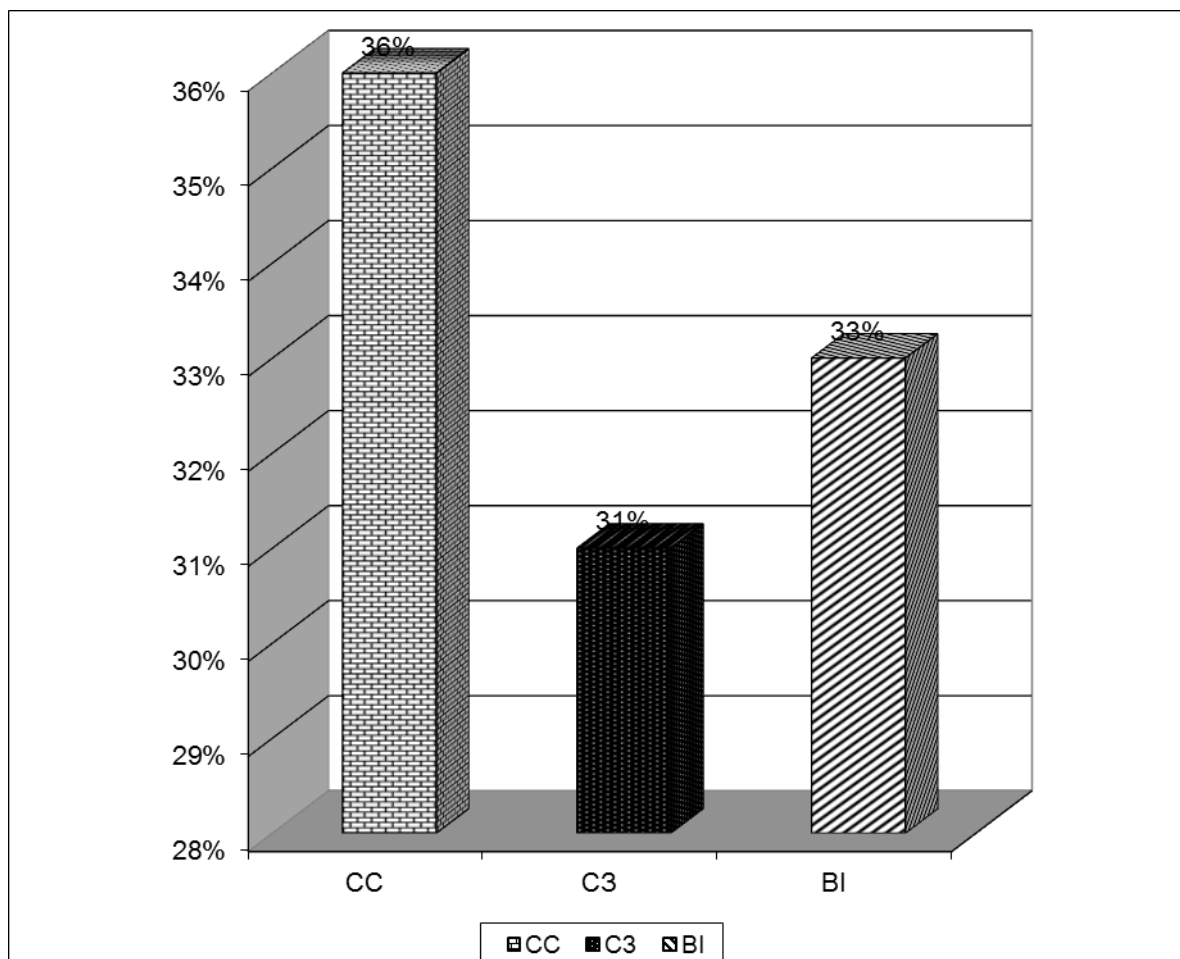

Рис. 1

CC – Спрямованість на себе

C3 – Спрямованість на завдання

BI – Спрямованість на взаємодію з іншими людьми

Наступний напрям — це забезпечення автономії студентів у навчанні. Мається на увазі поступове перетворення навчання у самонавчання, коли студент ставиться в умови, в яких він повинен одержувати знання в основному за рахунок творчої самостійної роботи, самостійно шукаючи потрібну для виконання навчальних завдань інформацію та творчо її опрацьовуючи з тим, щоб зробити необхідні висновки та отримати обумовлені навчальним завданням результати.

Все викладене вище реалізується за умови впровадження четвертого напрямку – індивідуалізації навчального процесу. Демократизація, навчальна автономія студентів, робота з ними викладача як організатора самостійного набуття знань тими, хто навчається, можливі, якщо враховується особистість кожного студента, його психічні пізнавальні особливості та особливості сприйняття, інтереси, потреби, цілі тощо.

Важливим п'ятим напрямом, який суттєво допомагає реалізації перших чотирьох, є впровадження того, що зветься кооперативним навчанням. Воно базується на спільній роботі студентів над навчальними завданнями проблемного характеру (наприклад, у виконанні навчальних проектів), коли рішення

досягається через поєднання зусиль, тобто кооперацію студентів, які колективними зусиллями досягають спільної мети.

Кооперативне навчання, а також необхідність розвивати творчі підходи та творчий потенціал студентів, викликало потребу у впровадженні шостого напрямку. Це використання проблемного підходу до навчання. Всі вищезгадані напрямки тісно пов'язані та обумовлюють необхідність ще одного. Це інтенсифікація навчального процесу та максимальна активізація студентів у ньому. Для цього в університетах використовуються багато методів та підходів, серед яких варто назвати наступні.

1. Перетворення лекцій на інтерактивні, а саме: впровадження коротких запитально-відповідних співбесід зі студентами протягом лекції; проведення коротких підготовлених самостійно або під керівництвом викладача презентацій студентів у ході лекції, які б розкривали одне з питань, поставлених у ній; проведення коротких тестів на 5-10 хвилин, що демонструвало б розуміння студентами викладеного матеріалу, тощо.

2. Перетворення практичних занять (семінарів) у так звані «майстерні», тобто такі види занять, де студенти в ході обговорень, дискусій вирішують значущі проблеми спеціальності на основі власних самостійних напрацювань, а не просто «опитуються» за матеріалом, начитаним у лекціях.

3. Широке впровадження у практичні (семінарські) заняття презентацій, самостійно підготовлених студентами за завданнями викладача.

4. Використання рольових та ділових ігор.

5. Впровадження кейсів (кейс-стадіз).

6. Включення до навчального процесу як обов'язкової складової виконання студентами індивідуальних та групових короткострокових та довгострокових (протяжністю до одного семестру) навчальних проектів, які відображають практику роботи за фахом.

7. Проведення майстер-класів представниками виробництва.

8. Використання мультимедійних засобів у процесі читання лекцій та проведення практичних/семінарських занять, електронних та різних видів опорних конспектів лекцій, надання студентам навчальної інформації на електронних носіях.

Але слід відзначити, що успіх впровадження багатьох із названих напрямів залежить від реалізації восьмого – інформатизації навчального процесу. Він має бути до такої міри насиченим використанням інформаційних технологій, щоб кожний студент мав можливість отримувати завдання від викладача та його коментарі щодо їх виконання, потрібні консультації, обмінюватися інформацією з іншими студентами та отримувати всі необхідні повідомлення щодо навчального процесу, виконувати через Інтернет спільні навчальні проекти зі студентами свого ВНЗ, інших ВНЗ і навіть зі студентами з інших міст та країн. Без цього не можливі ані справжня навчальна автономія, ані кооперативне навчання, ані реальна індивідуалізація навчального процесу, його інтенсифікація та активізація, ані повноцінне впровадження проблемного підходу.

Нарешті, останнім, дев'ятим, напрямом є удосконалення системи контролю (в тому числі тестового контролю) знань, навичок та вмінь, набутих студентами.

Існуюча в університеті система контролю вимагає не просто репродукування студентами отриманих знань. Головним є те, як студент вміє їх використовувати для вирішення проблемних (і в першу чергу практичних) задач та завдань. Значне місце посідають розроблені електронні тести, які підвищують об'єктивність, оперативність та масовість проведення контролю з дисциплін, що викладаються.

Реалізація усіх названих напрямів допомагає університетам України вести навчальний процес на рівні європейських стандартів та вимог. Водночас успішним чинником впровадження інновацій є саме відношення до них студентства.

В анкеті студентам пропонувалося вказати чи хотіли б вони, щоб в їхньому ВНЗ використовувались вищеназвані інновації. Також студентів просили вказати «часто, рідко чи ніколи» в їхньому ВНЗ ставляться цілі, які є провідними цілями вищої освіти у вищих навчальних закладах Європи та США. Це такі цілі, як підготовка студента до ринку праці; підготовка студента до життя як активного громадянина в демократичному суспільстві; особистий розвиток студента; розвиток і підтримка великої, сучасної бази знань студента.

В анкеті на розгляд студентів пропонувалися наступні нововведення: використання Інтернету, внутрішньої мережі, навчання за допомогою комп'ютера (використання різних навчальних програм), спілкування за допомогою комп'ютера під час індивідуального та звичайного навчання, комп'ютерні конференції, навчання, спрямоване на розвиток різних навичок (комунікативних, вміння розв'язувати проблеми, навичок, що потрібні для працевлаштування тощо), групові проекти та навчання (співпраця), презентації (індивідуальні та групові), інтерактивні семінари та лекції, навчання, що засноване на практиці, проблемне навчання, «кураторство» однолітків (студенти старших курсів допомагають студентам молодших курсів), оцінювання студентами один одного, оцінювання студентами самих себе, зміна ролі викладача: викладач вже не подає знання, а спрямовує студентів у процесі навчання, свобода вибору місця навчання, часу навчання, змісту навчання, темпу навчання, методів та засобів навчання, вплив студентів на складання розкладу та на навчальне середовище, заходи оцінювання роботи викладачів.

З метою визначення відношення студентів до введення зазначених інновацій у навчальний процес було опитано 226 студентів. В анкеті студентам пропонувалося вказати «чи хотіли б вони, щоб в їхньому ВНЗ використовувалися вищеназвані інновації». Також студентів просили вказати «часто, рідко чи ніколи» в їхньому ВНЗ ставляться цілі, які є провідними цілями «вищої освіти у вищих навчальних закладах Європи та Америки». Це такі цілі, як підготовка студента до ринку праці; підготовка студента до життя як активного громадянина в демократичному суспільстві; особистий розвиток студента; розвиток і підтримка великої, сучасної бази знань студента. Результати дослідження подано в табл. 1.

За результатами тестування найбільший показник серед опитаних займає спрямованість на себе та на свої власні потреби. Ми вважаємо, що це великою мірою залежить від соціальних, економічних та політичних чинників, що діяли в нашій країні в останні роки. Саме це призвело до деформації цінностної сфери

молоді. Опитування показало також, що найменший показник займає спрямованість на завдання, навчання та на сам процес роботи. Отже, слід переглянути зміст освітніх технологій, дидактичних та виховних концепцій.

Таблиця 1.

Ставлення студентів до інновацій, що ніколи (на думку студентів) не використовуються в навчальному процесі

Інновація	Кількість відсотків опитаних, що хотіли б застосовувати				
	студентів 5-го курсу	студентів 4-го курсу	студентів 3-го курсу	студентів 2-го курсу	студентів 1-го курсу
Комп'ютерні конференції	61%	56%	52%	70%	68%
Дистанційне навчання через інтернет	61%	49%	32%	62%	48%
«Кураторство» однолітків (студенти старших курсів допомагають студентам молодших курсів)	52%	78%	48%	62%	61%
Свобода вибору часу навчання	100%	92%	95%	92%	89%
Свобода вибору професійних предметів	98%	92%	91%	95%	84%
Свобода вибору загальноосвітніх предметів	93%	90%	82%	95%	76%
Свобода вибору темпу навчання	100%	85%	86%	81%	87%
Свобода вибору методів та засобів навчання	98%	87%	89%	86%	81%
Участь у складанні розкладу	100%	97%	86%	89%	85%
Свобода вибору викладачів	100%	95%	86%	81%	73%

Проведене нами опитування студентів показало, що більшість визнає необхідність змін у навчальному процесі та виявляє готовність до можливих інновацій: індивідуального підходу до формування змісту навчання кожного студента; особистої участі у формуванні програми навчання; можливості обирати певну кількість дисциплін; можливості вибору спеціалізації в межах спеціальності.

Використана література:

1. Бех І. Д. Духовний розвиток особистості: поступ у незвідане. // Педагогіка і психологія. - 2007. - № 1. - С. 5-28.
2. Горина О.Т. Механізми формування духовної культури студентської молоді. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Збірник наукових праць. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. - Вип. 6 (59). - С.71-81.
3. Осіпцов А.В. Вивчення стану відношення студентів класичного університету до феномену загальнолюдських цінностей особистості. //

Психологічні, педагогічні та медико-біологічні аспекти фізичного виховання і спорту. - 2015. - Вип.6. - С. 188 – 191.

4. Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций: монографія. Нар. укр. акад.; под общ. ред. В. И. Астаховой. - Харьков: Изд-во НУА, 2010. - 405 с.

5. Антонюк Н. Болонська система: іноземні мови та переклад. // Вища школа. 2008. - №4. - С. 13 – 19.

6. Скарарь О. Модернізація форм і методів навчання студентів у контексті кредитно-модульної системи. // Вища школа. 2006. - №3. - С. 33 – 45.

7. Хриков Є., Бурдіна С. Порівняльний аналіз підготовки магістрів з управління освітніми установами в Україні та США. // Вища школа. - 2006. - №3. - С. 47 – 55.

8. Hornak A. M., Ozaki, C. C. Socialization for New and Mid-Level Community College Student Affairs Professionals. *Journal of Student Affairs Research and Practice*. 2016. - Vol. 53 - No.2. - P.118-130.

9. Mallatratt J. A study of the effects of a peer tutoring scheme. *Innovations in Computing Teaching*. Birmingham: Staff and Educational Development Association, 1995. P. 48 – 60.

ЛЕЩИНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПЕТРОВИЧ. Социализация и формирование направленности личности в условиях инноваций в университетской образовательной среде.

В статье на основе анкетирования студентов старших курсов проводится анализ формирования направленности личности в условиях университетской образовательной среды. Обсуждается влияние образовательной среды на социализацию личности студента в аспекте формирования духовных ценностей. Представлен анализ различных направлений изменений в образовательной среде высшей школы развитых стран. Рассматривается отношение студентов к инновациям как важный фактор успешности их реализации в университетской образовательной среде. Представлены результаты анкетирования отношения студентов к различным типам инноваций. Обосновывается вывод о готовности студентов к инновациям, способствующим социализирующему влиянию образовательной среды высшего учебного заведения.

Ключевые слова: социализация; направленность личности; студенты; духовные ценности; образовательная среда; отношение к инновациям.

LESCHINSKY ALEXANDER. Socialization and the formation of the orientation of the individual in the conditions of innovations in the university educational environment.

In the article, based on the questionnaire survey of senior students, an analysis is made of the formation of the personality's orientation in the conditions of the university educational environment. The influence of the educational environment on the student's socialization in the aspect of the formation of spiritual values is discussed. The analysis of various directions of changes in the educational environment of the higher school of developed countries is presented. The attitude of students to innovations is considered

as an important factor in the success of their implementation in the university educational environment. The results of a questionnaire survey of students' attitudes to various types of innovations are presented. The conclusion about the readiness of students for innovations contributing to the socializing influence of the educational environment of the higher educational institution is substantiated.

Key words: socialization; the direction of the personality; students; spiritual values; educational environment; attitude to innovation.

УДК 37.062.42

Литвин І.М.

РОЛЬ ФАСИЛІТАТИВНИХ УМІНЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті на основі аналізу наукових доробок дослідників розглянуто значення фасилітативних умінь у професійній діяльності соціального педагога у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Представлено різні класифікаційні підходи щодо визначення ролі фасилітативних умінь у діяльності соціального педагога як однієї із провідних. Обґрунтовано значення інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, яка повинна ґрунтуватися на гуманістичних цінностях.

Ключові слова: діти з особливими освітніми потребами, соціальний педагог-фасилітатор, фасилітативні уміння, фасилітація, інклюзивна освіта.

Право дітей із особливими освітніми потребами на інтеграцію в суспільство є одним із основних принципів міжнародних стандартів, основою яких є забезпечення доступу до якісної освіти. Освіта є найвагомішою і найбільш проблемною сферою у житті дітей з особливими освітніми потребами. Вона виступає ніби індикатором кола інших проблем, адже, як лакмусовий папірець, виявляє такі проблеми, як: доступність архітектурних споруд, транспортування дітей з особливими освітніми потребами, їхня комунікаційна обмеженість, матеріальне забезпечення, працевлаштування у майбутньому. Освіта дітей з особливими освітніми потребами має передбачати включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, починаючи вже з дошкільного віку.

Традиційно в Україні діти із особливостями розвитку здобувають освіту в спеціальних навчальних закладах або закладах комбінованого типу – спеціальних садках (групах), школах-інтернатах та навчально-реабілітаційних центрах. Однак, прогресивний досвід освітніх систем Канади, США та європейських країн щодо залучення дітей із особливими освітніми потребами до навчання в найближчих за місцем проживання загальноосвітніх навчальних закладах дало можливість інтегрувати цей досвід у вітчизняну систему освіти.